

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**на дисертаційну роботу Джурик Христини Богданівни
на тему: «Фінанси територіальних громад», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 -
Фінанси, банківська справа та страхування
(галузь знань 07 – Управління та адміністрування)**

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Децентралізація в сучасних реаліях показує, що більш ефективним є управління на рівні населених пунктів, оскільки є краще розуміння ефективності використання ресурсів та пріоритетність вирішення різноманітних проблем. Територіальні громади, які об'єднують декілька населених пунктів, можуть функціонувати практично автономно та ефективно розпоряджатися власними фінансовими ресурсами у тому числі. Проте, на сьогодні виникає багато питань щодо ефективності управління та формування стратегії фінансового розвитку територіальних громад. Необхідним є використання міжнародного досвіду та формування прямих міжбюджетних відносин між бюджетом територіальної громади та державним бюджетом. Враховуючи це дисертаційна робота є своєчасною та актуальною.

На актуальність теми дисертації вказує використання матеріалів дослідження при виконанні держбюджетної теми Національної металургійної академії України «Моделювання економічної поведінки та стратегії розвитку суб'єктів господарювання» (державний реєстраційний номер 0116U008360) та «Методологія соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку регіонів, галузей виробництва, підприємств та їх об'єднань» (державний реєстраційний номер 0116U006782) (довідки № 196 від 05.11.2018 р. та № 137 від 12.05.2020 р.). А також тема дисертаційної роботи відповідає науковому напряму кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» «Діджиталізація публічних фінансів: науково-теоретичні концепти та практичний

дискурс» (номер державної реєстрації 0121U110161) (акт впровадження від 22.06.2022 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірність

Отримані автором наукові результати та висновки дисертаційної роботи характеризуються високим рівнем обґрунтованості і достовірності, що забезпечено використанням загальновідомих сучасних методів наукових досліджень. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань в роботі використовувались такі методи: морфологічного аналізу, синтезу та групування (усі розділи дисертації); структурно-логічного аналізу (підр. 2.1, 2.2, 2.3, 3.4), графічний (усі розділи дисертації); абстрагування (підр. 1.1, 1.2, 3.1, 3.2, 3.3); моделювання (підр. 3.1); математичний метод та метод порівняння (підр. 2.1, 2.2, 2.3, 3.3). Вибрані методи дослідження відповідають предметному полю дисертації.

Про високий рівень обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи свідчить їх апробація на семи конференціях.

Дисертаційна робота Джурик Христини Богданівни є завершеним науковим дослідженням. Автору вдалось аргументовано та переконливо довести правильність провідної ідеї, суть якої зводиться до розроблення теоретичних положень і методико-прикладних рекомендацій щодо фінансів територіальних громад.

Автором узагальнено структуру фінансів територіальної громади та основні завдання фінансової діяльності ТГ (с. 33), згруповано джерела фінансових ресурсів територіальної громади за способами залучення, що показано на рис. 1.2, які включають: бюджетні, кредитні, грантові, інвестиційні та інші (с. 34), згруповано джерела фінансування діяльності ТГ, їх особливості та види (с. 41-42). Також узагальнено етапи проєкту сприяння прозорості органів управління ТГ, як механізм контролю за коштами громади (с. 49) та сформовано механізм ефективності використання коштів територіальних громад (с. 50), розглянуто види

децентралізації фінансових систем (с. 55), а саме деконцентрацію, делегування, деволюцію.

У другому розділі дисертаційної роботи проведено аналізування фінансових відносин територіальних громад Франції, Польщі, Німеччини, Румунії та наведено особливості територіального устрою та фінансових відносин у табл. 2.1 (с. 86). Також наведено достовірні статистичні дані у динаміці щодо територіальних громад України та, зокрема, Львівської області, здійснено аналізування зібраних даних. Детально розглянуто систему адміністративно-територіального устрою та співробітництво територіальних громад (с. 88) тощо.

У дисертації автором запропоновано напрями формування стратегії для досягнення поставленої мети (с. 112), розроблено механізм формування стратегії управління розвитком ТГ, в якому представлено суб'єкти формування стратегії (с. 114), запропоновано основні функції системи управління територіальних громад (с. 126), встановлено фактори впливу на формування стратегії управління фінансами територіальних громад як бізнес-моделі розвитку національної економіки України (с. 128), окреслено позитивні наслідки від сформованої ефективної стратегії управління фінансовим розвитком (с. 129). Також запропоновано концептуальну модель формування стратегії фінансового розвитку територіальних громад, яка включає мету, принципи, підходи, методи, а також етапи та завдання (с. 135), досліджено та узагальнено міжнародні програми для територіальних громад та процесу децентралізації (с. 139-140) та наведено напрями робота за програмою DOBRE (с. 141). Автором детально обґрунтовано місце центру інформаційної та навчальної підтримки управлінців територіальних громад в структурі управління ТГ (с. 143), його основні функції (с. 144).

Дисертація написана науковим стилем, виклад матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує легкість і доступність їхнього сприйняття. В роботі максимально обмежено використання складнопідрядних конструкцій, які заважають однозначному трактуванню позицій автора, дисертація насичена професійною термінологією. Робота характеризується однозначністю, послідовністю, точністю викладу фактів.

Основні наукові результати дисертації

Зі змісту дисертаційної роботи та опублікованих здобувачем наукових праць опонованого дисертаційного дослідження випливає, що основні наукові положення, висновки і пропозиції сформовані автором самостійно, відображають особистий внесок дисертанта, характеризуються науковою новизною.

У дисертації автором розвинуто поняття «територіальна громада» (с. 29) як окремої територіальної одиниці, яка об'єднує сукупність населення певної території, а також може автономно розвиватись, забезпечувати соціально-економічну стабільність шляхом ведення господарської діяльності та усі сфери життя громади, такі як медицина, освіта, наука, громадський порядок тощо. Також у роботі обґрунтовано завдання фінансової діяльності територіальної громади, які реалізуються через затвердження стратегій управління її розвитком (с. 33).

Цікавою є типологія джерел фінансування діяльності територіальних громад (рис. 1.2, с. 34), яка включає: грантові, кредитні, бюджетні, інвестиційні та інші джерела акумулювання фінансових ресурсів, тому що вона враховує такі види джерел фінансування як р-2-р кредитування, краудінвестинг, краудфандинг та фінансові ресурси, отримані в результаті реалізації проєктів корпоративної соціальної відповідальності суб'єктів господарювання на території громади, а особливо актуальними є муніципальні облігації.

З метою забезпечення зростання рівня фінансової автономності та спроможності територіальної громади автором розроблено механізм формування стратегії управління розвитком ТГ (рис. 3.2, с. 114), до якого включено завдання та інструменти цього механізму. Реалізування цього механізму пропонується шляхом залучення центру інформаційної та навчальної підтримки управлінців територіальних громад.

Також у дисертації розвинуто принципи побудови стратегії фінансового розвитку ТГ (рис. 3.5, с. 131), до яких входять принцип довіри, відкритості, об'єктивності, кваліфікації та компетентності, оптимізації діяльності та прямого спілкування.

Для підвищення якості наданих послуг та збільшення залученості громадян

до управління ТГ автором запропоновано застосувати сервіс-орієнтований підхід в удосконаленій концептуальній моделі формування стратегії фінансового розвитку ТГ (рис. 3.7, с. 135), яка включає мету, принципи, підходи, методи, а також етапи та завдання формування стратегії фінансового розвитку ТГ.

Ефективний розвиток територіальних громад передбачає необхідність оцінювання ефективності діяльності ТГ в динаміці, для чого автором розвинуто показники оцінювання ефективності діяльності ТГ, які, відрізняються тим, що розподілені на три групи: загальні (табл. 3.2, с. 156-157), дохідні (табл. 3.3, с. 166-167), видаткові (табл. 3.4, с. 172) та включають запропоновані показники щодо участі ТГ в проектах співробітництва та міжнародних проектах: кількість міжнародних програм та проектів сприяння розвитку ТГ, показник залученості громади в діяльності ТГ обсяг залучених коштів за допомогою реалізації проектів співробітництва на 1-го мешканця, питому вага працівників залучених до програм і проектів з підвищення кваліфікації.

Достовірність досліджень, повнота відображення висновків і пропозицій в опублікованих автором дисертації роботах

Дисертація є результатом власних досліджень та самостійною науковою працею дисертанта. Усі наукові результати, викладені у дисертації, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі містяться лише ті напрацювання, які становлять особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки та рекомендації, що сформульовані у дисертації є достовірними. Достовірність забезпечено використанням матеріалів наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів, матеріали періодичних видань, статистичних оглядів, звітів, результати експертних досліджень, економічні огляди, Інтернет-ресурси, а також нормативно-правові акти органів державної влади. В цілому, дисертаційна робота характеризується завершеністю, зміст дисертації відповідає поставленій меті.

Основні наукові результати дисертаційної роботи, а також відповідні елементи наукової новизни достатньо аргументовані та наведені у 17 наукових

працях, серед яких: 3 монографії (з них 1 одноосібна), 5 статей у наукових фахових виданнях України, 4 з яких включено до міжнародних наукометричних баз, 2 статті у наукових періодичних виданнях інших держав, 1 з яких включено до наукометричної бази Web of Science, 7 тез доповідей на конференціях. Загальний обсяг публікацій 6,81 др.арк., з яких 5,97 др.арк. - особистий внесок здобувача.

Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

Практичне значення результатів дослідження

Ряд положень, обґрунтованих в дисертації, мають практичну цінність. Про прикладний характер наукових розробок і пропозицій дисертанта свідчить їх практичне впровадження у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» і застосовуються під час викладання дисциплін «Місцеві фінанси», «Бюджетна система» (довідка № 67-01-732 від 22.06.2022 р.).

Підтвердженням практичного значення отриманих результатів також є їх впровадження у діяльність Жовківської територіальної громади при підготовці стратегії фінансового розвитку (довідка № 02-09/944 від 14.05.2021 р.), Куликівської територіальної громади при підготовці стратегії фінансового розвитку та заходів, спрямованих на забезпечення збалансованого розвитку громади (довідка № 01-08/622 від 22.03.2021 р.), Департаменту економічного розвитку Львівської міської ради при підготовці заходів, спрямованих на забезпечення збалансованого та інвестиційного розвитку міста (довідка № 23-вих-15332 від 02.03.2021 р.).

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Не заперечуючи важливість та оригінальність дисертаційного дослідження, доцільно зупинитись на певних дискусійних моментах:

1. Визначаючи основні завдання фінансової діяльності територіальної громади на с. 33 дисертації, недостатньо обґрунтованим є вибір автором цих завдань та яким чином пропонується їх виконувати в рамках затвердження

стратегій фінансового розвитку та складання фінансових планів (бюджетів) територіальної громади. Доцільно було б більше деталізувати це в роботі.

2. Розробляючи «Етапи проєкту сприяння прозорості органів управління територіальної громади, як механізм контролю за коштами громади» (рис. 1.4, с. 49), варто було б їх розглядати в рамках забезпечення загальної ефективної системи бюджетного контролю на місцевому рівні, а для цього найперше слід було визначити об'єкти, суб'єкти, функції та відповідальність відповідного контролю враховуючи національний, регіональний, місцевий та громадський рівні. А зважаючи на те, що органи місцевого самоврядування, отримуючи нові повноваження та додаткові ресурси, не завжди вміють раціонально розпорядитися ними, іноді допускаючи нецільове або навіть незаконне їх використання, не займаються пошуком резервів збільшення обсягів місцевих бюджетів, до етапу «навчання» доцільно було б додати, які саме форми навчання на сьогодні існують у даній сфері, а які можливо варто було б ще розробити.

3. В концептуальній моделі формування стратегії фінансового розвитку територіальної громади (рис. 3.7, с. 135) запропоновано застосовувати ресурсно-функціональний, актив-орієнтований, цільовий та сервісно-орієнтований підходи. Про сервісно-орієнтований підхід автор все логічно і обґрунтовано описала, а от інші підходи розкриті в роботі недостатньо, а також не визначено можливості спільного використання та узгодження зазначених підходів.

4. На рис. 3.5. автором згруповано «Принципи побудови стратегії фінансового розвитку територіальної громади» (с.131), які варто було б доповнити принципом інклюзивності та згуртованості, саме в контексті включеності всіх зацікавлених стейкхолдерів в процеси фінансового розвитку громади, зокрема залучення жителів громад у процес ухвалення рішень на місцях і підвищення управлінської здатності реагувати на потреби громадян.

5. В рамках запропонованої на рис. 3.7. «Концептуальної моделі формування стратегії фінансового розвитку територіальної громади» (с.135) при розкритті етапу її реалізації варто було б розглянути механізм публічного інвестування, оскільки в сучасних умовах адміністративно-фінансової

децентралізації та реалізації політики регіонального розвитку значна частка бюджетних ресурсів, що акумулюють територіальні громади (як за рахунок власних, так і залучених джерел) мають характер інвестиційного спрямування. Окрім того, проблема низької ефективності публічного інвестування в умовах обмеженості бюджетних ресурсів територіальних громад може негативно впливати на їх фінансовий потенціал.

6. В підрозділі 3.3 автором представлено широкий діапазон індикаторів оцінювання ефективності реалізації стратегії розвитку територіальних громад, проте не враховано оцінювання ефективності механізмів задіяння таких інструментів як секторальна підтримка та державні цільові програми задля забезпечення фінансової спроможності та добробуту територіальних громад в сучасних умовах.

Вищенаведені дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку та не знижують наукову та практичну цінність дисертаційної роботи Джурик Х.Б.

Висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН України

Дисертаційна робота Джурик Христини Богданівни «Фінанси територіальних громад» є завершеною оригінальною науковою працею, яка присвячена вирішенню актуального наукового та практичного завдання розроблення теоретичних положень і методико-прикладних рекомендацій щодо фінансів територіальних громад.

Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами дослідження.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що за своїм змістом, оформленням, актуальністю, глибиною вирішення наукових завдань, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів дисертація Джурик Христини Богданівни «Фінанси територіальних громад» відповідає вимогам Наказу

Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор, Джурик Христина Богданівна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 - Фінанси, банківська справа та страхування (галузь знань 07 – Управління та адміністрування).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,

завідувач відділу просторового розвитку,

Державна установа «Інститут регіональних

досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»

Мельник М.І.

Підпис засвідчую

Вчений секретар

ДУ «Інститут регіональних

досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»,

к.ф.-м.н.

Демченко В.В.